

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Здійснення прокурором процесуального керівництва досудовим розслідуванням передбачає не лише спрямування ним досудового розслідування з метою притягнення винної у вчиненні кримінального правопорушення особи до відповідальності, а й активне забезпечення прав і законних інтересів потерпілого. В цьому знаходить відображення правозахисна спрямованість прокурорської діяльності, а також має місце конкретне виконання завдань, покладених на прокурора ст. 4 Закону України «Про прокуратуру» та ст. 2 КПК України.

Основні напрями діяльності прокурора із забезпечення прав і законних інтересів потерпілого можуть розглядатися в різних аспектах. Так, залежно від стадій кримінального провадження їх можна поділити на досудові і судові. Можлива також класифікація від суб'єктного складу потерпілих, категорії кримінального правопорушення тощо. Проте найбільш обґрунтованим видається підхід, відповідно до якого в основу структурування діяльності прокурора із забезпечення прав і законних інтересів потерпілого покладені власне права та законні інтереси потерпілого, які підлягають забезпеченню з боку прокурора.

При цьому слід погодитися із думкою М. В. Танцерєва, який зауважує, що кожному праву потерпілого кореспондує обов'язок компетентного органу із роз'яснення і створення умов для реалізації. Таким чином, гарантовані повинні бути не всі права потерпілого як єдине ціле, а кожне право окремо¹. З огляду на це, для окреслення предмета цієї діяльності набуває особливого значення питання щодо обсягу і змісту прав потерпілого. Вони у чинному законодавстві України закріплені тільки в КПК України у вигляді процесуальних прав потерпілого. Разом з тим очевидно, що останні мають базуватися на певних матеріально-правових положеннях, що визначають їх зміст і обсяг, які, проте, у чинному законодавстві України не закріплені.

Тому для їх визначення необхідно звернутися до міжнародно-правових стандартів забезпечення прав потерпілого, які визначені у Декларації

¹ Танцерев, М. В. Потерпевший и его функция в уголовном процессе России [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / М. В. Танцерев. – Томск, 1999. – С. 127.

основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживань владою Організації Об'єднаних Націй від 29 листопада 1985 р., Резолюції 1989/57 ЕКОСОП ООН від 24 травня 1989 року, Конвенції про захист прав та основних свобод 1950 року, Європейській конвенції «Про відшкодування шкоди жертвам насильницьких злочинів» від 23 листопада 1983 р., Рекомендації R (85) 11 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо положення потерпілого в рамках кримінального права та кримінального процесу від 28 червня 1985 року та інших актах.

З урахуванням положень вказаних актів, можна визначити такі основоположні права потерпілого: на судовий захист; на доступ до правосуддя; на забезпечення прав компетентними державними органами; на вплив на виникнення, хід та результати провадження у справі; на участь у кримінальному переслідуванні; на інформацію; на примирення з обвинуваченим; на правову, соціальну, психологічну допомогу; на забезпечення безпеки; на компенсацію заподіяної злочином шкоди та поновлення прав, порушених злочином. Забезпечення вказаних прав потерпілого у їх сукупності складає предмет досліджуваної нами діяльності прокурора. Кожне окреме із наведених прав становить відносно самостійний напрям діяльності прокурора із забезпечення прав потерпілого.

Погоджуючись із висловленою у літературі думкою, що права потерпілого можна поділити на дві групи: природно-юридичні, матеріальні права, які виникають відразу після злочину, і процесуальні права потерпілого, якими він наділяється для поновлення своїх порушених і захисту наявних прав і свобод¹, зауважимо, що виокремлені нами права потерпілого належать до першої групи. З урахуванням природи і специфіки цих положень, при їх втіленні у кримінально-процесуальному законі вони набувають характеру певних принципів та стандартів, які визначають відповідні процесуальні правомочності потерпілого. Співставляючи їх із закріпленими у ст. 56 КПК, доходимо висновку, що, наприклад, право на інформацію трансформується у процесуальне право бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені КПК України; знати сутність підозри та обвинувачення, бути повідомленим про обрання, зміну чи скасування щодо підозрюваного, обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження та закінчення досудового розслідування (пп. 1-2 ч. 1 ст. 56 КПК України). Право на вплив на виникнення, хід та результати кримінального провадження трансформується у процесуальні права заявляти відводи та клопотання (п. 4 ч. 1 ст. 56 КПК України); оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого

¹ Тертышник, В. Проблемы защиты прав потерпевшего в уголовном процессе Украины и России [Текст] / В. Тертышник, А. Тертышник // Право и политика. – 2003. – № 11. – С. 84.

судді, суду в порядку, передбаченому КПК України (п. 7 ч. 1 ст. 56 КПК України). Право на участь у кримінальному переслідуванні реалізується через процесуальні права подавати докази слідчому, прокурору, слідчому судді, суду (п. 3 ч. 1 ст. 56 КПК України), брати участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, під час проведення яких ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дії, що заносяться до протоколу, а також знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, виконаних за його участі (п. 4 ч. 2 ст. 56 КПК України) тощо.

При цьому слід враховувати, що лише завдяки закріпленню в якості процесуальних правомочностей, вказані права потерпілого набувають не декларативної, а дійсної сили, складаючи його статус учасника кримінального процесу. Таким чином, предмет діяльності прокурора із забезпечення прав потерпілого визначається також із врахуванням процесуального статусу останнього у кримінальному провадженні як сукупності прав та гарантій їх реалізації, а також обов'язків потерпілого.

Що ж до законних інтересів потерпілого, як предмета досліджуваної діяльності прокурора, то в літературі особистий (приватний) інтерес визначається як потреби окремих учасників кримінального судочинства по охороні процесуальних прав у зв'язку з залученням їх у кримінальний процес¹. Законними інтересами потерпілого вважають: щоб кримінальній відповідальності була піддана особа, винувата у вчиненні злочину; щоб дії винуватого були правильно кваліфіковані; щоб винуватий був покараний у межах санкції даної статті відповідно до тяжкості вчиненого злочину й особи винуватого; щоб обвинувачення було обґрунтоване достатніми доказами; щоб дотримувалися процесуальні права потерпілого². Думається, що законні інтереси потерпілого слід розуміти більш широко і зараховувати до них також необхідність забезпечення з боку уповноважених органів, в тому числі і прокурора, як матеріальних, так і процесуальних прав потерпілого.

Виокремлення основних напрямів діяльності прокурора із забезпечення прав і законних інтересів потерпілого у кримінальному провадженні має не лише теоретичне, а й вагомим практичне значення, оскільки дозволяє зосередити широкі владно-розпорядчі повноваження прокурорів на ключових, найбільш важливих моментах захисту потерпілого у кримінальному провадженні, що сприяє не лише більш повній реалізації правозахисного потенціалу прокуратури, а й загальному підвищенню ефективності прокурорської діяльності у кримінальному провадженні.

¹ Ноздріна, М. О. Диспозитивність як елемент принципу змагальності у кримінальному процесі України [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / М. О. Ноздріна. – Х., 2004. – С. 13.

² Шпотаківська, О. В. Суспільні та особисті інтереси в кримінальному судочинстві [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / О. В. Шпотаківська. – К., 2005. – С. 9–10.